

5. Friedman, Howard; Schustack, Miriam (2016). Personality: Classic theories and modern research. USA: Pearson. ISBN 978-0-205-99793-0.

Маньківська Ю. С.

Типології директивних мовленнєвих актів у німецькомовному дискурсі

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Харків

Науковий керівник Шевченко В. М.

Постановка проблеми. Сучасний етап мовознавчих досліджень характеризується значною увагою до вивчення мовленнєвих актів та способів їх успішного здійснення. Мовленнєвий акт (далі МА) – цілеспрямована мовленнєва дія, що здійснюється згідно з принципами та правилами мовленнєвої поведінки, прийнятими в певному суспільстві; мінімальна одиниця нормативної соціомовленнєвої поведінки, що розглядається в межах прагматичної ситуації [1, с. 170].

Слідом за Ф.С. Бацевичем розглядаємо директивний МА як:

1) волевиявлення адресанта, спрямоване на виконання адресатом спонукальної дії у майбутньому.

2) прагнення адресанта вплинути на адресата шляхом стимулювання виконання бажаної мовленнєвої дії та реалізацію спонукальної модальності висловлення в межах певної

комунікативної ситуації та успішне досягнення адресантом комунікативної мети [1, с. 170].

Аналіз досліджень проблеми. До проблеми типологій директивних МА неодноразово зверталися вітчизняні та зарубіжні лінгвісти, які займаються дослідженням прагматики, семантики та загальної теорії комунікації. В українській і зарубіжній лінгвістиці проблема вивчення директивних МА була і залишається актуальною. Особливості директивних МА досліджували у своїх працях Ф. С. Бацевич [1], О. І. Беляєва [2], А. Вежбицька [4, с. 21], Е. М. Ермеев [6], В. І. Карабан [7], Л. В. Михайлова [8], С. В. Мясоєдова [9], Н. І. Формановська [11] та ін.

Об'єктом дослідження є директивні МА в сучасному німецькомовному діалогічному дискурсі, які вивчаються на *предмет* їхніх класифікаційних особливостей.

Сучасні мовознавці вважають, що директивний МА – це волевиявлення, адресоване мовцем своєму співрозмовнику і спрямоване на виконання слухачем мовленнєвої дії та її перетворення з ірреальної у реальну дію з урахуванням інтенції мовця [3, с. 255].

Е. М. Ермеев у своїй праці «Функціонування директивних висловлювань в мовленні та їх семантичні та прагматичні особливості» під директивним мовленнєвим актом розуміє такий акт, що може здійснювати певний вплив на адресата: *Gib mir das Wasser, bitte!* (Дай мені води, будь ласка!) В цьому прикладі мовець хоче, щоб адресат здійснив, чи не здійснив ту чи іншу дію, і ця дія може бути будь-якого характеру (як фізичного, так і психічного) [6, с. 12].

Значна частина директивів набуває специфічного характеру. Ми маємо на увазі висловлення, де інтенція мовця зводиться до прохання чи вимоги до адресата повідомити певну інформацію: *Erzähl mir alles darüber* (Розкажи мені все про це); *Könnten Sie mir bitte sagen, wie spät ist es?* (Не могли би ви мені сказати, котра зараз година?).

Варто зазначити, що низка директивних МА вживаються в якості засобу вираження у питальних реченнях. Але в чому ж тоді полягає відмінність питання від прохання? Порівняємо:

- *Was wissen Sie davon? Що ви знаєте про це?* (питання)

- *Erzähl mir alles darüber. Розкажи мені про це* (прохання)

Для адресата тут немає ніякої різниці. Хто говорить, задаючи питання, звичайно, перш за все, керується бажанням поповнити нестачу інформації, але і він не може не розуміти, що це заповнення буде результатом дії адресата – сполученням запитуваної інформації [6, с. 13].

У лінгвістичних дослідженнях все ще не існує єдиного підходу до виокремлення класифікаційних ознак директивних МА. Заслугове на увагу класифікація А. Дорошенка, який виокремлює такі групи директивних МА: 1) прескриптивні (накази, розпорядження, вимоги, заборони, дозволи, інструкції, призначення, звільнення, замовлення та виклики); 2) реквестивні (прохання, запрошення, клопотання, питання про дозвіл); 3) спонукаючі (спонукання, пропозиції спільної дії, підбурювання, поради); 4) попереджувальні (попередження, умовляння, погрози) [5].

У своїй статті «Каталогізація спонукальних МА в лінгвістичній прагматиці» О. Б. Петрова розмежовує такі типи директивних МА: 1)

облігативи – наказ, розпорядження, дозвіл, заборона, вимога, команда, припис, інструкція, вказівка; 2) реквестиви – прохання, благання, запит поради, запит дозволу, упрошування, заклинання; 3) адвісиви – порада, рекомендація, заклик, наказ, настанова, вмовляння. Для першої групи характерна відсутність свободи вибору у адресата. Для другої групи характерна наявність у адресата свободи вибору [10, с. 124–133].

На думку А. Вежбицької, різниця між наказом та проханням полягає у вихідних припущеннях: «наказ має у своїй глибинній структурі припущення, що адресат має виконати те, що хоче від нього мовець, наприклад: *Ich befehle dir, daß du rechtzeitig nach Hause kommst!* (Я наказую тобі, щоб ти вчасно прийшов додому!). «Прохання – що адресат може виконати, а може й не виконати те, що від нього хоче мовець»: *Bitte machen Sie mal die Tür auf!* (Будь ласка, зачиніть двері!) [3].

Досить наочну класифікацію типів спонукання подає німецький дослідник Г. Гінделанг, який виокремлює обов'язкові та необов'язкові наполегливі спонукання (*bindende und nicht bindende Aufforderungen*). Перші характеризуються тим, що адресант в них зобов'язаний виконати вимогу адресата. Другий клас характеризується тим, що адресант не зобов'язаний слідувати наказу або проханням та адресат не має в розпорядженні жодних санкцій в разі невиконання. До 1 класу він відносить доручення, вказівку, наказ, вимогу, примус, деспотичний наказ, зобов'язання, до 2 класу він відносить зазначення, пораду, вказівку, пропозицію та прохання.

Слідом за О.В. Беляєвою класифікуємо директивні МА за трьома ознаками: 1) облігаторність дії для адресата; 2) пріоритетність позиції адресанта чи адресата; 3) бенефакторність дії для одного з комунікантів та виокремлюємо такі типи директивних МА: 1) прескриптиви (пріоритетність позиції адресанта, облігаторність виконання дії для адресата) – наказ, дозвіл, заборона, інструкція, розпорядження, замовлення. Наступний приклад демонструє директивний МА заборони, виражений перформативним дієсловом *verbieten*:

(1) *Tobler sagte: „Fritz, sprich jetzt nicht weiter! Ich bitte dich darum. Rede jetzt keinen Unsinn, ja? Ich verbiete es dir! Komm, gib Tobler die Hand!“ <...> Fritz ergriff die dargebotene Hand. (Kästner: *Drei Männer im Schnee*, S. 168)*

2) реквестиви (пріоритетність адресата, необлігаторність дії та бенефактивність для адресанта), до цієї групи належать МА прохання, благання, запрошення.

У вищенаведеному фрагменті комісар поліції Берлах, розслідуючи вбивство лейтенанта поліції Ульріха Шмідта, просить пані Шьонлер провести його до кімнати лейтенанта:

(2) *„Schmied musste diese Nacht dienstlich verreisen“, sagte Bärlach, „ganz plötzlich musste er gehen, und er hat mich gebeten, ihm etwas nachzuschicken. Ich bitte Sie, mich in sein Zimmer zu führen, Frau Schönler.“ (Dürrenmatt: *Der Richter und sein Henker*, S. 14)*

3) сугестиви (пріоритетність адресанта, необлігаторність та бенефактивність дії для адресата) – порада, пропозиція, попередження [2, с. 65].

Приклад (3) ілюструє директивний МА поради, однак що під впливом дискурсивного контексту перформативне висловлення *Ich rate dir* може отримувати іллокутивну силу погрози (+> *Ich drohe dir*).

(3), „*Ich rate dir, das Spiel aufzugeben. Es wäre Zeit, deine Niederlage einzusehen*“, sagte Gastmann und stopfte seine Pfeife. (Dürrenmatt: *Der Richter und sein Henker*, S. 148)

Висновки. Як ми з'ясували, у науковій літературі все ще не існує єдиного підходу до виокремлення класифікаційних ознак директивних МА, але на основі досліджень, можна все ж таки виділити три великі класи:

- 1) Прескриптивні
- 2) Реквестивні
- 3) Суггестивні

До більш детального переліку підтипів директивного МА що виділяється більшістю дослідників, належить: наказ, прохання, благання, запрошення, розпорядження, порада, дозвіл, заборона, переконання, інструкція, пропозиція, замовлення, вимога, команда, наставляння, рекомендація, попередження, загроза, клопотання, які можуть бути виражені всіма типами речень – спонукальними, розповідними, питальними.

Перспективи. Перспективи дослідження вбачаємо у більш детальному розгляді підтипів директивного МА та дослідженні інших типів МА: квеситивів, асертивів, декларативів, комісивів, експресивів у сучасному німецькомовному діалогічному дискурсі.

Література:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: [підруч.] / Видавничий центр "Академія", 2004. — 344 с.
2. Беляева Е. И. Грамматика и прагматика побуждения: английский язык / Е. И. Беляева. – Воронеж: Изд-во Воронеж, 1992. – 168 с.
3. Вежбицка А. Речевые акты / Новое в зарубежной лингвистике. Выпуск 16. Лингвистическая прагматика. – М.: Прогресс, 1985. – 276 с.
4. Дмитренко О. Л. Директивні мовленнєві акти в публіцистичному дискурсі: дисертації на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук: – Київ, 2009. – 223 с.
5. Дорошенко А. В. Побудительные речевые акты и их интерпретация в тексте: дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» / А. В. Дорошенко. – М., 1985. – 26 с.
6. Еремеев Я. Н. Директивне висказывания, как компонент коммуникативного процесса: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук. – 26 с.
7. Карабан В.И. Сложные речевые единицы: прагматика английских асиндетических полипредикативных образований / Карабан В.И. – К., 1989. – 131 с.
8. Михайлова Л. В. Класифікація директивних мовленнєвих актів / Л. В. Михайлова // Вчені зап. Харків. гуманітар. ун-ту «Нар. укр. акад.». – Харків, 2015. – Т. 21. – 451–456 с.
9. Мясоєдова С.В. Категорія спонування і її вираження в непрямих висловленнях: дис. канд. філол. наук: спец.10.02.01 / С.В. Мясоєдова. – Х., 2001. – 178 с.

10. Петрова О. Б. Каталогизация побудительных речевых актов в лингвистической прагматике / О. Б. Петрова // Вестник ВГУ. Сер. «Лингвистика и межкультурная коммуникация». – Воронеж, 2008. – № 3. – 124–133 с.
11. Формановская Н. И. Прагматика побуждения и логика языка / Н. И. Формановская // Русский язык за рубежом. – 1994. – № 5–6. – 34–40 с.
12. Hindelang G. Auffordern: die Untertypen des Aufforderns und ihre sprachliche Realisierungsformen. – Göppingen: Alfred Kümmerle, 1978. – 572 S.

Мілютіна К. О.

**Загальний дискурс перекладу термінів англомовних текстів
економічної тематики**

*Національний технічний університет «Харківський
політехнічний інститут», Харків*

Явище виникнення нових іноземних термінів та їх систем постійно привертає увагу лінгвістів. Цей процес є результатом постійного розвитку наукового знання, глобалізації та інших чинників, які стимулюють рух нашого суспільства вперед. Найчастіше в мовах, а саме в українській, ключову роль в асиміляції іноземних слів грає англійська мова, бо в кінці ХХ сторіччя вона посіла місце міжнародної. Деякі іноземні терміни самотійно